

і яе сястра Лучоса, сціплая Ушача. Знаходзячыся побач з імі лірычная герайня шчыра, без ваганняў прызнаецца: “У Віцебску – усе свае: // І хто куде, і хто малое...// І песня, што зямляк пяе, // Мацней за іншыя хвалюе [1, с. 17].

Паэтэса сцвярджала: “Віцебшчына для мяне – гэта і задуменная беларуская вёсачка Старына, дзе нарадзілася, і шматпакутныя Ушачы, дзе падрасла і навучылася грамаце, і Глыбокае, дзе калісьці было педвучылішча, з чаго пачаліся дарогі ў шырокі свет, і Полацк, з яго хвалюючымі помнікамі старажытнага славянства” [3, с. 3].

Заклучэнне. Такім чынам, заўважым, што мастацкі вобраз Віцебшчыны ў творчасці Е.Лось прадстаўлены матывамі прыроды, вёскі, дзяцінства і юнацтва, вайны. Праз усю творчасць скразной ніткай праходзіць любоў да роднага краю, малой радзімы. Вершы на гэту тэму адметныя даверлівасцю тону, нязмушанасцю выяўлення, лёгкасцю. Характэрная ёй задушэўнасць інтанацыі ўвасабляецца ў вершы напеўным, разлічаным на непасрэднае эмацыянальнае ўздзеянне, вельмі гаваркім, часцей за ўсё з канкрэтнымі вобразамі, рэалістычнай дэталлю. Паэтычная спадчына нашай зямлячкі, разнастайная па выбары сродкаў і форм выяўлення аўтарскага бачання, цікавая дакладнасцю ўласна-біяграфічнага і эмацыянальнага вопыту, з’яўляецца сведчаннем мінулай эпохі і часу.

Спіс літаратуры

1. Лось, Е. Выбраныя творы. У 2-х т. Т. 1. Вершы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1979. – 320 с.
2. Лось, Е. Выбраныя творы. У 2-х т. Т. 2. Вершы і паэмы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1979. – 350 с.
3. Лось, Е. Дзякуй вам, цудоўныя людзі / Е. Лось // Віцебскі рабочы. – 1962. – 7 лістапада. – С. 3.
4. Лось, Е. І каласуе даўгалецце: Вершы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1998. – 367 с.
5. Лось, Е. Лірыка ліпеня: вершы і паэмы / Е. Лось. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1977. – 176 с.
6. Лось, Е. Яснавокія мальвы: Вершы / Е. Лось. – Мінск: Беларусь. – 1967. – 117 с.
7. Пра час і пра сябе. Аўтабіяграфіі беларускіх пісьменнікаў. – Мінск: Беларусь. – 1966. – 392 с.
8. Салтук, А. Песня сардэчных слоў / А. Салтук // Віцебскі рабочы. – 2004. – 28 лютага. – С. 6.
9. Стральцова, В. Лірыка лета: Паэзія Еўдакіі Лось / В. Стральцова // Польшчы. – 1997. – № 7. – С. 285.

ДАРЭЧНАСЦЬ ЯК АДНА З АДМЕТНЫХ КАМУНІКАТЫЎНЫХ ЯКАСЦЯЎ ТЭКСТАЎ РОЗНЫХ СТЫЛЯЎ

Г.К. Семянькова

Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Да камунікацыйных якасцяў маўлення адносяцца яго правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня, дарэчнасць, багацце, сцісласць, выразнасць і вобразнасць. Дарэчнасць – такая камунікацыйная якасць, пры якой ужытыя моўныя сродкі адпавядаюць месцу, часу, жанру, мэтам і ўмовам зносін. Маўленне дарэчнае, калі яно строга адпавядае задачам зносін, зместу інфармацыі, выбранаму жанру і стылю выкладання, індывідуальным асаблівасцям аўтара і адрасата.

Мэта артыкула – выяўленне прычын недарэчнасці ў тэкстах розных стыляў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужылі прыклады (агульная колькасць – каля 50 адзінак), выбраныя аўтарам з тэкстаў розных стыляў. Для ілюстрацыі парушэнняў дарэчнасці маўлення выкарыстаны апісальны метады даследавання.

Вынікі і абмеркаванне. У лінгвістычнай літаратуры вылучаюць дарэчнасць стылёвую, кантэкстуальную, сітуацыйную і асобна-псіхалагічную. Дарэчнасць кантэкстуальную і сітуацыйную размежаваць цяжка, таму нярэдка іх аб’ядноўваюць і гавораць пра сітуацыйна-кантэкстуальную дарэчнасць.

Для кожнага функцыянальнага стылю ўласцівы свае заканамернасці адбору, арганізацыі і ўжывання моўных сродкаў. Пытанне пра дарэчнасць або недарэчнасць той ці іншай моўнай адзінкі ў кожным стылі рашаецца па-рознаму. Напрыклад, у афіцыйна-справавым і навуковым стылях выкарыстоўваюцца агульнаўжывальныя, нейтральныя і кніжныя моўныя сродкі. Недарэчным будзе ўвядзенне ў такія тэксты нелітаратурных элементаў. У публіцыстыцы ж нелітаратурныя моўныя сродкі (дыялектызмы, жарганізмы, варварызмы, экзатызмы, размоўная і прастамоўная лексіка) дапушчальныя, калі яны выконваюць стылістычную функцыю. Тое ж самае можна сказаць і пра мастацкі стыль, у якім ужыванне моўных сродкаў падначалена аўтарскай задуме, стварэнню мастацкага вобраза.

Сітуацыйна-кантэкстуальная дарэчнасць дыктуе ўжыванне сродкаў у залежнасці ад сітуацыі зносін і кантэксту, у якім моўная адзінка знаходзіцца. Асноўным крытэрыем гэтай разнавіднасці дарэчнасці з'яўляюцца сітуацыя і задачы зносін. Нельга гаварыць з рознымі людзьмі (напрыклад, з дарослым і з дзіцём) аднымі і тымі ж словамі: трэба ўлічваць разумовыя магчымасці і падрыхтаванасць адрасата да ўспрымання інфармацыі. Не варта злоўжываць у тэксце мастацкага стылю спецыяльнымі і прафесійнымі словамі, значэнне якіх незразумела неспецыялісту (выключэнне – калі такія моўныя адзінкі выконваюць стылістычную функцыю).

Парушэннем дарэчнасці з'яўляецца ўжыванне стылістычна маркіраваных адзінак без уліку іх функцыянальнай і эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкі, немагчымае парушэнне адзінства стылю. Разгледзім прыклады: *Пазабюджэтныя грошы становяцца палачкай-выручалачкай пры рашэнні матэрыяльных праблем; Культурнае жыццё ва ўніверсітэце на-ранейшаму б'е ключом* (са справаздач). У прыведзеных сказах недарэчнымі з'яўляюцца элементы гутарковага стылю (*палачка-выручалачка, біць ключом*) у афіцыйна-справавых дакументах, для якіх недапушчальныя эмацыянальна-экспрэсіўныя сродкі.

Асобасна-псіхалагічная дарэчнасць рэгулюе маўленчыя зносіны. Маўленне не толькі змяшчае інфармацыю, але і выражае адносіны гаворачага да рэчаіснасці, да людзей вакол яго. Таму аўтар выказвання павінен улічваць, як яго словы дзейнічаюць на адрасата. Асобасна-псіхалагічная дарэчнасць прадугледжвае павагу, тактоўнасць, уменне “чытаць” настрой суразмоўцы, улічваць яго індывідуальна-псіхалагічныя асаблівасці, майстэрства знаходзіць адпаведнае сітуацыі слова, інтанацыю.

Выдзяленне розных відаў дарэчнасці з'яўляецца некалькі ўмоўным. Стылёвая дарэчнасць прасочваецца яскрава. А вось сітуацыйна-кантэкстуальная і асобасна-псіхалагічная цесна пераплятаюцца не толькі паміж сабой, але і з маўленчым этыкетам, які прадугледжвае тактоўнасць, павагу, дабыню, шчырасць паводзінах удзельнікаў зносін.

Характар размовы вызначаюць не толькі ўжытыя словы, але і тон, інтанацыя, з якой яны выказаны. Адзін і той жа выраз можа ўспрымацца па-рознаму ў залежнасці ад тону. Заўсёды трэба ўлічваць інтарэсы чалавека, з якім уступаеце ў размову, месца, дзе вы знаходзіцеся, настрой і стан людзей, што вакол вас. Недарэчна, напрыклад, гаварыць пра работу з тымі, хто ў гэты момант адпачывае, а пры абмеркаванні рабочых планаў – пра ўчарашні выхадны дзень, святочнае мерапрыемства, юбілей. Не прынята абмяркоўваць свае сямейныя праблемы ў прысутнасці трэцяй асобы. У кампаніі пазбягаюць размоў, якія выклікаюць цяжкія ўспаміны або сумны настрой. У прысутнасці хворага не гавораць пра смерць. Недарэчна ў цяжкім размоўным разраўванні пра катастрофы на чыгунцы, у самалёце – пра катастрофы ў палёце, за сталом – пра рэчы, якія могуць сапсаваць апетыт і г.д. Не прынята высвятляць у жанчыны яе ўзрост. Адны і тыя ж учынкi ў адных выпадках могуць быць дарэчнымі, у іншых – недарэчнымі. Напрыклад, недарэчна перарываць выступоўцу да моманту, пакуль не выйшаў рэгламент, аднак калі рэгламент выйшаў, то напамін пра гэта выглядае дарэчным.

“Дарэчнасць маўлення рэгулюе працэс выразнага, лагічнага і дакладнага выказвання думак, падпарадкоўваючы яго адпаведным інфармацыйным, выхаваўчым, эстэтычным і іншым задачам,” – так акрэслівае ролю гэтай камунікатыўнай якасці У.В. Анічэнка [1, 232].

Прааналізуем мову рэкламы кінафільма “Франц і Паліна” з пункту погляду менавіта дарэчнасці: разгледзім, ці адпавядаюць словы, выразы, стыль той маўленчай сітуацыі, якая апісваецца ў тэксце (тэкст прыводзім без перакладу, каб захаваць аўтарскую манеру пісьма, танальнасць выкладу і адметнасць вобразных сродкаў):

ПРЕМЬЕРА
ТОЛЬКО В ДОМЕ КИНО
13 СЕНТЯБРЯ 2006 ГОДА

ФРАНЦ+ПОЛИНА

Художественный фильм, снятый по повести “Немой” Алеся Адамовича. Режиссёр – Михаил Сегал. Производство студии “Югра-фильм” (Россия) при содействии киностудии “Беларусьфильм”.

Картина о любви, не знающей границ...

...счастливы жили люди в полесской деревне "Петухи". А как напали вероломно фашисты на нашу Родину – так ушли партизанить почти все петуховские мужики. Ушел и колхозник Кучера, и сын его – Павел. А Кучериха с малой дочкой Полиной остались в деревне, но вести доносились до них страшные: будто в соседних деревнях всех детишек, баб да стариков в домах позапирали и сожгли заживо. Правда ли это? Узнать не у кого...

И тут немцы пришли сами: красивые, подтянутые, вежливые. Расселились по домам, стали жить. К Кучерихе поселили бывшего офицера и молодого солдата. Офицер – тот степенно вел себя: завтракал, обедал, ужинал да трубочку курил. А молодому не сиделось: он и автомат три раза на дно почистит, и воду в дом натаскает, и сам для себя вдоль улицы помарширует.

Страшно вели себя эсэсовцы. Но не трогали никого, даже иногда продукты свои привозили и по хозяйству помогали. Работали эсэсовцы, как простые деревенские парни, как сыны, что в лес ушли партизанить. И Франц, молодой постоялец Кучерихи, больше всех старался...

НА ВСТРЕЧЕ СО ЗРИТЕЛЯМИ ГОСТИ ИЗ РОССИИ – ТВОРЧЕСКАЯ ГРУППА ФИЛЬМА.

Змест прыведзенага ўрыўка, хоць і прысвечаны апісанню цікавага кінафільма, не апраўдвае той танальнасці (аўтар быццам распавядае казку), якая абрана для перадачы інфармацыі. Не адпавядаюць сітуацыі таксама вобразныя сродкі, што характарызуюць персанажаў: мы ведаем, што прынесла вайна мірным жыхарам Беларусі і іншых краін, таму параўнанне іншаземных захопнікаў з "простымі вясковымі хлопцамі", з "сынамі, што ў лес пайшлі партызаніць", – вяршыня моўнай безгустоўнасці і чалавечай бездухоўнасці. К слову, змест самога фільма, яго музычнае афармленне не адпавядаюць танальнасці рэкламы: фільм цяжкі для прагляду, яго сюжэт далёкі ад лірычнага, падзеі – ад рамантычных.

Заклучэнне. Такім чынам, дарэчнасць маўлення – паняцце не толькі лінгвістыкі, але і дастаткова дакладны партрэт (праз маўленчыя паводзіны) як аўтара, так і аўдыторыі. Захаванне дарэчнасці прадугледжвае веданне стылістычнай сістэмы мовы, заканамернасцяў ужывання моўных сродкаў у кожным функцыянальным стылі, што дазваляе знайсці найбольш мэтазгодны спосаб выражэння думкі, перадачы інфармацыі. Неабходная ўмова дарэчнасці – добрае веданне і асэнсаванне прадмета інфармацыі. Вялікае значэнне мае таксама агульная культура аўтара, яго адносіны да адрасата, уменне хутка арыентавацца ва ўмовах зносін.

Спіс літаратуры

1. Основы культуры маўлення і стылістыкі: вучэб. дапам. для студэнтаў філал. фак. ВУНУ / У.В. Анічэнка [і інш.]. – Мн.: Універсітэцкае, 1992. – 255 с.

СИНТЕЗ АБСУРДА И РЕАЛИЗМА В ПОСТАБСУРДИСТСКОЙ ДРАМЕ ГАРОЛЬДА ПИНТЕРА

*О.Ф. Сенькова
Полоцк, ПГУ*

Английская драматургия середины XX века характеризуется активным поиском новых форм и освоением главенствующих тенденций европейской драмы. Такой поиск вполне соответствует динамичности художественных экспериментов века, когда, «модернизм» и «реализм» не столько противостояли друг другу, сколько активно взаимодействовали» [1, 4]. В такой непростой атмосфере борьбы и взаимодействия между двумя парадигмами и формировалось творческое наследие будущего Нобелевского лауреата Гарольда Пинтера (1930 – 2008). В его пьесах нашлось место осмыслению разных сторон жизни человека середины века: от разобщенности людей (пьесы «Комната» (*The Room*, 1957), «Сторож» (*The Caretaker*, 1959), «Пейзаж» (*Landscape*, 1967)), дезориентации в исторических перипетиях и военных конфликтах (пьесы «Перед дорогой» (*One For The Road*, 1984), «Горский язык» (*Mountain Language*, 1988)) до утраты человеком собственного места в жизни (пьесы «День рождения» (*The Birthday Party*, 1957), «Новый мировой порядок» (*The New World Order*, 1991), «Кухонный лифт» (*The Dumb Waiter*, 1957)). Обращение к широкому спектру тематических планов обуславливает *актуальность* взаимодействия реалистического и абсурдистского методов с *целью* выявления особенностей функционирования ключевых художественных приемов.